

№1(5)
2025

O'ZBEKISTAN MAMLEKATLIK KONSERVATORIYASI
NOKI FILIALI

MUSIQA VA SAN'AT AXBOROTNOMASI / ВЕСТНИК МУЗЫКИ И ИСКУССТВА / BULLETIN OF MUSIC AND ART

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER XABARSHÍŚÍ

ILIMY-METODIKALÍQ JURNAL

**ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ JOQARÍ
BILIMLENDIRIW, ILIM HÁM INNOVACIYALAR
MINISTRILIGI
ÓZBEKSTAN RESPUBLIKASÍ MÁDENIYAT
MINISTRILIGI
ÓZBEKSTAN MÁMLEKETLIK KONSERVATORIYASÍ
NÓKIS FILIALÍ**

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER XABARSHÍSÍ
Ilimiy-metodikaliq jurnal

MUSIQA VA SAN'AT AXBOROTNOMASI
Ilmiy-uslubiy jurnal

ВЕСТНИК МУЗЫКИ И ИСКУССТВА
Научно-методический журнал

BULLETIN OF MUSIC AND ART
Scientific-methodical journal

№ 1(5)/2025

SHÓLKEMLESTIRIWSHI:

Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filiali

Bas redaktor: – Allanbaev Rudakiy, *professor*

Juwaplı xatker: – Kamalova Difuza, *filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktori, docent.*

REDKOLLEGIYA AĞZALARI:

OZODBEK NAZARBEKOV – Ózbekstan Respublikası Mádeniyat ministri, professor;

AZIZBEK TURDIEV – Ózbekstan Respublikası Mektepge shekemgi hám mektep bilimlendiriw ministri máslahátshisi, filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktori (PhD);

BEGIS TEMIRBAEV – Qaraqalpaqstan Respublikası Mádeniyat ministri, docent;

KAMOLIDDIN URINBAYEV – Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası rektori, professor;

OMONILLA RIZAEV – kórkem ónertanıw ilimleriniń kandidati, professor;

HIKMAT RAJABOV – professor;

ORAZALI TOSHMATOV – professor;

BAXT AZIMOV – pedagogika ilimleri kandidati, docent,

MUHABBAT TOLAXOJAEVA – kórkem ónertanıw ilimleriniń doktori, professor;

MARFUA XAMIDOVA - kórkem ónertanıw ilimleriniń doktori, professor;

BOLTABOY SHODIYEV - kórkem ónertanıw ilimleriniń doktori;

OZODA TOSHMATOVA - kórkem ónertanıw ilimleriniń doktori, professor;

SAYYORA ĞAFUROVA – professor;

OYDIN ABDULLAEVA – professor;

IRODA MIRTALIPOVA – kórkem ónertanıw ilimleri boyınsha filosofiya doktori (PhD);

PARAXAT MAMUTOV – kórkem ónertanıw ilimleri boyınsha filosofiya doktori (PhD);

QURBANBAY JARIMBETOV – filologiya ilimleriniń doktori, professor;

ALIMA BERDIMURATOVA – filosofiya ilimleriniń doktori, professor;

ZIYADA BEKBERGENOVA – filologiya ilimleriniń doktori (DSc), professor;

ALIMA PIRNIYAZOVA – filologiya ilimleriniń doktori (DSc);

YUSUPOV QONÍSBAY – pedagogika ilimleriniń doktori (DSc), professor;

UTEBAEV TAJIBAY - pedagogika ilimleriniń doktori (DSc), professor;

SEYTKASIMOV DAULETNAZAR - pedagogika ilimleriniń doktori (DSc);

ARTÍQBAY EREJEPOV – pedagogika ilimleri boyınsha filosofiya doktori (PhD), docent;

JAÑABAY MARZIYAEV – filologiya ilimleri boyınsha filosofiya doktori (PhD), docent;

Jurnal qaraqalpaq, ózbek, rus hám ingliz tillerinde baspadan shıǵarıladı. Jurnal Ózbekstan Respublikası Prezidenti Administraciyası janındaǵı Málimleme hám ǵalaba kommunikaciýalar agentligi tárepinen mámleketlik dizimnen ótkerilgen. №047569 4-oktyabr, 2022-jıl.

Ózbekstan Respublikası Joqarı Attestaciya Komissiyasınıń 2024-jıl 30-iyuldaǵı 358-sanlı qararı tiykarında jurnal 17.00.00-Kórkem ónertanıw ilimleri jónelisi boyınsha dissertaciya nátiyjelerin baspadan shıǵarıw ushın arnalǵan jetekshi ilimiy jurnallar qatarına kiritilgen.

Redaksiya mánzili: Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filiali Turan oypatı 29-jay.

E-mail: ozdknf@edu.uz, UZDK_Nukus@exat. Tel:551020540 Veb-sayt: <https://science.uzdknf.uz/>

ISSN-2181-4112

ǴAYÍP DEMESINOVǴÍN FORTEPIANO DÓRETIWSHILIGI

(“Prelyudiya”ları mısasında)

Rejepov Sh.B.

Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası

Annotaciya: Bul maqala qaraqalpaq muzıka mádeniyatınıń rawajlanıwına salmaqlı úles qosqan tanıqlı professional kompozitor Ǵayıp Demesinovtıń dóretiwshiligine arnalǵan. Kompozitordıń dóretiwshiliginde onıń fortepiano janrındaǵı shıǵarmaları úlken orınǵa iye bolıp, maqala dawamında tiykarınan “Prelyudiya”ları mısasında shıǵarmalar talqılanıwı kórip shıǵıldı.

Gilt sózleri: kompozitor, muzika, mádeniyat, fortepiano, janr, prelyudiya.

Аннотация: Данная статья посвящена творчеству известного профессионального композитора Гаипа Демесинова, внесшего весомый вклад в развитие музыкальной культуры Каракалпакстана. В творчестве композитора большое место занимают его произведения в жанре фортепиано, в ходе статьи рассмотрены произведения, в основном на примере "Прелюдий."

Ключевые слова: композитор, музыка, культура, фортепиано, жанр, прелюдия.

Abstract: This article is dedicated to the work of the renowned professional composer Gaip Demesinov, who made a significant contribution to the development of musical culture in Karakalpakstan. In the composer's oeuvre, his works in the piano genre occupy a prominent place. The article examines his compositions, focusing primarily on the example of his “Preludes”.

Keywords: composer, music, culture, piano, genre, prelude.

Kirisiw: Hár qanday xalıqtıń mádeniyatı menen kórkem ónerine degen húrmet – bul sol xalıqtıń ótmish tariyxı, milliyliǵı, úrp-ádet hám dástúrlerine bolǵan húrmet sanaladı. Ózbekstanda professional muzıka ónerin rawajlanıw procesinde kompozitorlıq óneri ayırıqsha áhmiyet talap etedi. Bizge belgili, kompozitorlıq óneri kóp dawıslı muzıka janrlarına múraǵat etiwı, dúnya muzıka mádeniyatın tereń úyreniw tiykarında óziniń milliy rawajlanıw jolın belgilewin talap etti. Milliy kompozitorlıq mektepleriniń jetilisiwi hám rawajlanıwı usı tariyxıy basqışlar tiykarında ámelge astı. Tikkeley usı mekteplerdiń ózine tánliǵı, milliy kelbetin belgilewde usı mekteplerdiń quramına kirgen dóretiwshilerdiń nátiyjeli dóretiwshilik tabısların belgilep berdi. Hárbir kompozitor talantınıń ol dóretken muzıkalıq shıǵarmalarda sáwlelenip, milliy hám ulıwma insanıylıq ideya hám temalardı, ózine tán dóretiwshilik kórinisti hám kórkem kóriniste

tınlawshılarga jetkerip beredi. Qaraqalpaq kórkem óneriniń rawajlanıwında salmaqlı úles qosqan kompozitorlardan biri Ğayıp Demesinovtıń dóretiwshiligin onıń fortepiano ushın shıǵarmalarısız kóz aldımızǵa keltire almaymız. Kompozitordıń bul jónelistegi shıǵarmaları onıń dóretiwshiligin eń úlken bólimin quraydı.

Tiykargı bólim: Ğ.Demesinov fortepiano sazı ushın kishigirim pyesalardan baslap, iri kólemli koncert janrına deyingi barlıq janrlarda shıǵarmalar dóretken. Onıń prelyudiya, noktyurn, vals, tokkata, passakalyaları jáne de fortepiano hám orkestr ushın 3 koncerti sózimizge dáliyl bola aladı.

Kompozitor uchilishe dáwirinde oqıp júrgen waqıtlarında-aq kompozitorlıq penen shuǵıllanıp, fortepiano sazına ayrıqsha kewil bólip, bul saz ushın kishi kólemli pyesalar dórete baslaydı. Onıń onǵa shamalas prelyudiyaları usı dáwirde jazılǵan.

Prelyudiya janrı qatań formaǵa iye bolmaǵan qısqa muzıkalıq shıǵarma bolıp, dáslepki dáwirlerde prelyudiya barmaq qulları uzın, quramalı hám qatań túrde dóretilgen bolsa, sońınan kompozitorlar prelyudiyalardı óz betinshe shıǵarma sıpatında da dórete basladı. Prelyudiyalarda ostinato kóp ushırasadı, prelyudiya ulıwma usılı menen improvizaciyaǵa uqsaydı. Prelyudiya qandayda bir muzıkalıq dóretpesige kirisiw yamasa, tiykarınan klavesin, fortepiano, organ ushın jazılatuǵın kishi piesa bolıwı múmkin. Kompozitor Ğayıp Demesinovtıń da kishigirim shıǵarmalarınıń kópshiligi prelyudiya janrında, ápiwayı eki bólimli formada jazılǵan bolıp, onı tómendegi mısallar arqalı kórip shıqsaq.

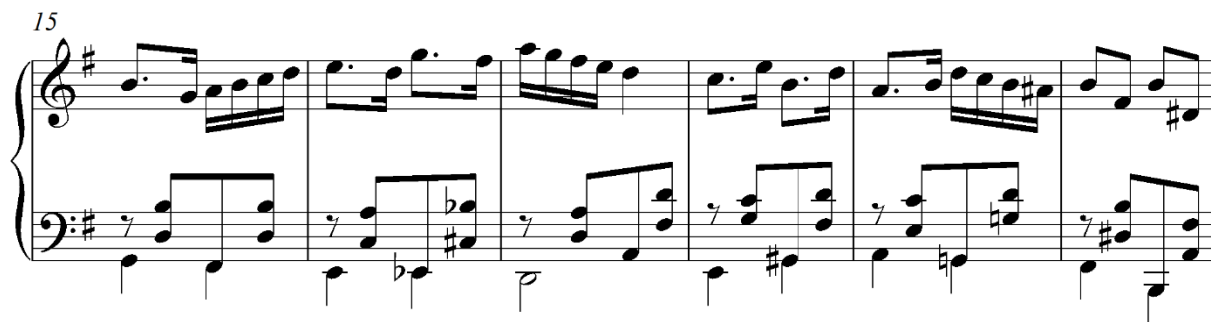
Prelyudiya **e-moll** shıǵarması Largo tempinde, 2/4 ólshemde, ápiwayı eki bólimli formada jazılǵan. Sxeması a a1 b a1. Shıǵarma xarakteri jaǵınan lirikalı bolǵanı menen qulaqqa jaǵımlı balalar qosıǵın elesletedi. Shıǵarma 2 takli kirisiw menen baslanıp, shep qolda tonikanıń priması uslap turılıp, qalǵan sesleri gomofon garmoniyalıq tárizde háreket etedi, al oń qol pazada boladı.

Birinshi bólim 6 taktten quralǵan 2 gápten turıp, bir-birine uqsas túrde dúzilgen. Bunda doriy ladı qollanıлып, dúziliste bolsa joqarı qaray izbe-iz háreketlenip, jáne tómén qaray túsiwin kórsek boladı.

Ekinshi bólim úsh gápten turıp, birinshi gápi bas temanıń rawajlanıwınan dúzilgen.

21

Ekinshi bólimniń ekinshi gápinde birinshi bólim ózgerissiz qaytalanadı.

Prelyudiya **Fis-dur** shıǵarması Allegro tempinde, 2/4 ólshemde ápiwayı eki bólimli formada jazılǵan. Sxeması a a1 b a1. Shıǵarma quwanışlı oyın xarakterde atqarıladı. Birinshi bólimnen eki gápten turıp, shep qolda ápiwayı gomofon garmoniyalıq faktura saqlanıp, oń qolda tema berilgen.

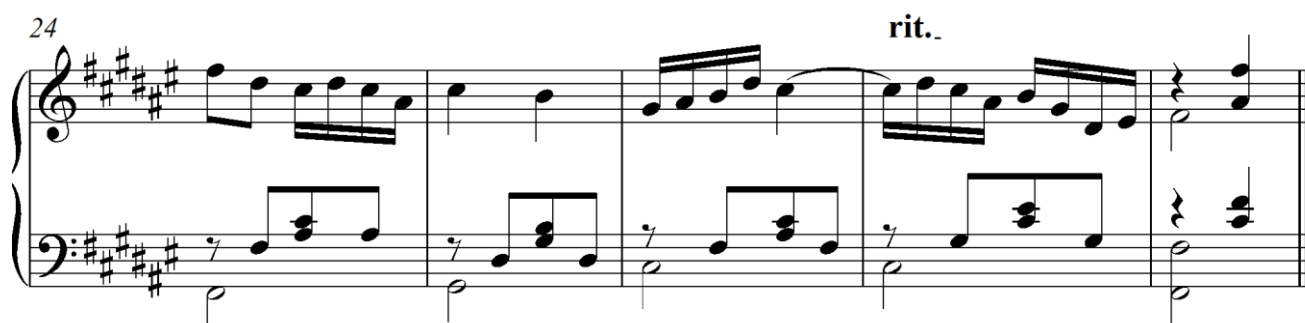
Birinshi bólimniń ekinshi gápinde hesh qanday tayarlıqsız es-moll tonallıǵına ótip ketedi.

Ekinshi bólim es-moll tonallıǵında jazılıp, úsh gápten turadı. Birinshi gápte birinshi bólimdegi faktura dawam etse, ekinshi gáp akkordlı fakturalar menen bayıtılǵan.

Ekinshi bólimniń úshinshi gápinde birinshi bólim qaytalanıp, ekinshi gápine ózgerisler kirgizilgen.

Prelyudiya **D-dur** shıǵarması Andante tempinde, 4/4 ólshemde ápiwayı eki bólimli formada jazılǵan. Sxeması a a1 b a1. Shıǵarma quwanışlı oyın xarakterde atqarıladı. Bunda joqarı dawıslarda tema berilip, tómende ápiwayı akkordlar menen qollanılǵan.

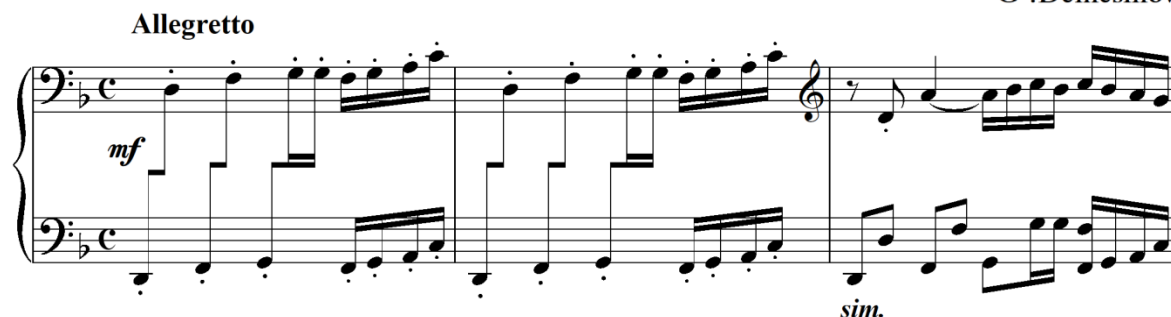
Ekinshi bólimde dáslepki tema rawajlanıp, oń qolda oktava arqalı, shep qolda bolsa xromatikalıq júrisler arqalı beriledi.

Repriza ózgertilmesten qaytalanadı.

Kompozitorдың tanıqlı d-moll tonallığıндағы “Prelyudiya” sı quramalı úsh bólimli formada 4/4 ólshemde Allegretto tempinde jazılğan. Shıǵarmanıń birinshi bólimi ápiwayı úsh bólimli formada dúzilgen. Birinshi periodında tema tómengi dawısta baslanıp tema dramatikalıq xarakterde atqarıladı. Temalardıń oktavalar arasında ótiwi, melizmlerdiń paydalanılıwı, keskin akkordlardıń qollanılıwı shıǵarmada elede professionallıqtı kórsete alǵan.

G'. Demesinov

Birinshi periodtıń ekinshi gápinde Debyussidiń qollaǵan metodları sıyaqlı oń qolda Dominanta akkordları, al shep qolda bolsa tonika akkordları bir waqıttıń ózinde qollanılǵan.

Birinshi periodtıń úshinshi gápinde tema g-moll tonallığına ótedi.

Ekinshi bólimde tema sekvenciyalıq hárekette VII basqısh kirispe septakkordtıń túrleri shep qolda akkord hám oń qolda jayılǵan kóriniste dawam etedi.

Dóretpeniń ekinshi bóliminde epizod qollanılıp, ol jay tempte úlken ólshemlerde polifoniyalıq usılda jazılǵan.

Úshinshi bólim reprizada birinshi bólim derlik ózgerissiz qaytalanadı.

Bul shıǵarma júdá kópshiliktiń júreginen orın alǵan bolıp, muzıka mektepleri, joqarı orınlarınıń studentleri tárepinen súyip atqarıladı.

Juwmaq: Juwmaqlap aytatuǵın bolsaq Ğayıp Demesinovtıń fortepiano, vokal, simfoniya, kamer janrında dóretilgen kóplegen shıǵarmaları búgingi kúnde keń jámiyet názerinen shette qalıp qoymaқта. Sol sebepli kompozitordıń dóretiwshiliginiń barlıq qırların úyrenip, onıń shıǵarmaların talqılap keleshek áwladqa jetkerip beriwimiz lazım. Sonda ǵana qaraqalpaq muzıkası mádeniyatı kóp jıllar dawamında rawajlanıp, dúnya sahnalarından orın aladı degen úmittemiz.

Paydalanılǵan ádebiyatlar

1. Adambaeva T. Revolyuciyaǵa shekemgi qaraqalpaq muzıkası. – Nókis: “Qaraqalpaqstan”, 1976.
2. Adambaeva T. Qaraqalpaq sovet muzıkasınıń tariyxı. – Nókis: 1985.
3. Nadırova A. Qaraqalpaq muzıka tariyxı. – Tashkent: “Sano-standart”. 2018. 384-b.
4. Jarimbetov Q. Nizamatdinov J. Allamberganova I. Qaraqalpaq folklorı. – Tashkent: “Nano-standart”. 2018. 256 b.
5. Azimova A. Qaraqalpoqlarning tovushli dunyosi. - T., 2008 yil.
6. Djanabaeva G. Qaraqalpoq xalq badiiy madaniyati estetikasi // Muallifning avtoreferati. diss. ... Falsafa doktori. - M., 2003. - 48 p.

MAZMUNÍ

MUZÍKATANÍW

1	Ходжаметова Г.И. КАРАКАЛПАКСКАЯ ТРАДИЦИОННАЯ МУЗЫКА КАК ПЕРВООСНОВА СОЧИНЕНИЙ ФОРТЕПИАННОЙ МУЗЫКИ	3
2	Charshemov J. P.XINDEMITNING “LUDUS TONALIS” TSIKLINING GARMANIK TAXLILI	10
3	Мухаммедниязов К.Т. ИЗУЧЕНИИ ПРОБЛЕМЫ ВЗАИМОСВЯЗИ МУЗЫКИ И СЛОВА НА ПРИМЕРЕ «ПОЭТИКИ» АРИСТОТЕЛЯ	16
4	Abatbaeva R.O. XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA QORAQALPOQ MUSIQASI	22
5	Саидхонов А.С. ДВЕНАДЦАТЬ ГРАНИ СОВЕРШЕНСТВА (На примере трансцендентные этюды Ференца Листа)	29
6	Жумабаев А.Е., Муратбаева А.А. МУЗЫКАЛЬНАЯ ФОЛЬКЛОРИСТИКА	42
7	Saburova U.M. LYUDVIG BETHOVEN IJODIDA VARIATION SHAKL	48

KÓRKEM ÓNER

8	Allanbaev R.O. QORAQALPOQ KOMPOZITORLARI ASARLARIDA MUSIQIY DRAMALAR	53
9	Abdullaev F., Muratbaev A. QARAQALPAQSTANDA DEMLI ORKESTRINIŇ DÚZILIWI HÁM ONIŇ RAWAJLANIŇW BASQIŠHLARI	59
10	Qurbanazarov P. DAMLI CHOLG‘ULAR VA ULARNING RIVOJLANISH BOSQICHLARI	65
11	Shermatov K.E. BUYUK ALLOMALAR ABU ALI IBN SINO VA ABU NASR FAROBIYLARNING MUSIQIY MEROSI	73
12	Abdullaeva U., Razatdinova A. KOMPOZITOR KEŇESBAY ABDULLAEVTIŇ QARAQALPAQ XALIŇ NAMALARINIŇ RAWAJLANIŇWIŇA QOSQAN ÚLESI	80
13	Александрова О.А. ПАМЯТИ ОПЕРНОГО ПЕВЦА КУРКМАСА МУХИТДИНОВА	86
14	Allaniyazov B. SKRIPKANING TARIXIY RIVOJLANISH JARAYONI	91
15	Erejepov A.A. QARAQALPAQ BAQSISHILIQ MEKTEPLERINIŇ ATQARIWSHILIQ KÓRKEM ÓNERI ÓZGESHELIKLERI HAQQINDA	98

16	Kamalova G.M. HIKMAT RAJABOVTIŇ DÓRETIWSHILIGINE TÁN ÓZGESHELIKLERI	104
17	Dosimbetov B.X. CHOLG‘U IJROCHISINI KONSERT VA SAHNA NAMOIYISHIGA TAYYORLASHNING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	113
18	Zuxurov M.M. DIRIJYORLIQTA QOL HÁREKETLERINIŇ DURIS ATQARILIWI HÁM OLARDI RAWAJLANDIRIW	120
19	Embergenova G.A., Yo‘ldoshev L.E. XOR ASARLARINI TAHLIL QILISH OMILLARI	130
20	Paxratdinova L.Sh. SKRIPKA SAZ ÁSBABÍ TARIYXÍ	136
21	Karimova I.I. SKRIPKA SAZ ÁSBABÍNA SHÍĠARMA JAZĠAN DÓRETIWSHILER HÁM PROFESSIONAL ATQARÍWSHÍLAR ÁHMIYETI	145
22	Rejepov Sh.B. ĠAYÍP DEMESINOVTIŇ FORTEPIANO DÓRETIWSHILIGI (“Prelyudiya”lari misalında)	153
23	Mamutov P.A. TEATRDÍŇ TARIYXÍY QÁLIPLESIW HÁM DRAMATURGIYANIŇ RAWAJLANIW BASQÍSHLARÍ	159

MUZÍKA PEDAGOGIKASÍ

24	Umarova V.A. MUSIQA-IJROCHILARNI TANLOVLARGA TAYYORLASHDA USTOZ VA OILANING ROLI	164
25	Tnibaev P.K. DAMLI CHOLG‘ULARNI TALABALARGA O‘RGATISH: PEDAGOGIK YONDASHUVLAR VA METODLAR	169
26	Элмуродова Г.А. СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ТЕХНИКИ ПО ПРЕДМЕТУ ФОРТЕПИАНО (НА ПРИМЕРЕ ЭТЮДОВ К. ЧЕРНИ)	173
27	Iseev R. FORTEPIANO ATQARÍWSHÍLÍĠÍŇDA POLIFONIYA JANRÍNIŇ AHMIYETI. POLIFONIYALÍQ SHÍĠARMALAR USTINDE JUMÍS ALÍP BARÍW	180

JÁMIYETLIK-GUMANITAR PÁNLER

28	Jabbarov I.A., Bazarbaeva N.I. MOBILE APPLICATIONS AS A CONTEMPORARY INSTRUMENT FOR ENHANCING ENGLISH LANGUAGE LEARNING	187
29	Marziyaev J.K. JOQARÍ OQÍW ORÍNLARÍŇDA JURNALIST QÁNIGELERDI TAYARLAW	194
30	Kalimbetova S.A. O‘ZBEK JADID DRAMATURGIYASI VA TEATRI (“Padarkush” va “To‘y” dramalari misolida)	201

MUZÍKA HÁM KÓRKEM ÓNER
XABARSHÍSÍ
Ilimiy-metodikalıq jurnal